

משם ראיה¹

ראשי פרקים

- א. שני מובנים לביטוי "משם ראיה"
1. משנה שבת ח,ז
 2. משנה סוכה ב,ז
- ב. מקומות שאפשר לפרש רק בלשון תמיהה
- ג. מקומות שאפשר לפרשם גם בלשון נחותא
1. ראיות משעת הדחק
 2. ראיות מהתנהגותם של אישים מיוחדים
- ד. ייכוחים על עובדות
1. עובדות ברורות
 2. עובדות מטופקות
 3. פרשנות של עובדה
- ה. ייכוחים בהלכה
1. ראיות מפסוקים
 2. סיכום

★ ★ ★ ★ ★

א. שני מובנים לביטוי "משם ראיה"

1. משנה שבת ח,ז

המשנה במסכת שבת ח,ז דנה בשיעורו של ההרס המיטלטל בשבת שחייבים על הוצאתו מרשות לרשות. שלוש דעות נאמרו בענין זה:
 רבי יהודה: כדי ליתן בין פצים לחברו.
 רבי מאיר: כדי לחתות בו את האור.
 רבי יוסי: כדי לקבל בו רביעית.

1. עבודה זו נעשתה בשיתוף תלמידות הקורס. למשנה בשנה"ל תשמ"ה: סופי איזוק, כנרת ביטון, צפורה הלבפינגר, אסנת כהן, צופיה מאיר, רנה רוטנר וסמדר רחמים.

רבי מאיר מביא ראייה לדעתו מפסוק בישעיהו ל, יד: "ולא ימצא במכתו חרש לחתות אש מיקוד ולחשוף מים מגבא." מראשית הפסוק משמע שהנביא מאחל לשומעיו ששברם יהיה כזה גדול, עד שאפילו שברי החרס לא יוכלו לשמש למאומה, ואפילו לא כדי "לחתות אש מיקוד".

לראיה זו עונה רבי יוסי בזה הלשון: "משם ראייה, ולחשוף מים מגבא", כלומר: מסופו של הפסוק ניתן להוכיח ששיעור החרס המינימלי שיצלח למלאכה כלשהי הוא לשאיבת מים.

בכמה מקומות בש"ס (סוכה כח, א; עבודה זרה מא, ב) מפרש רש"י שהביטוי "משם ראייה" נאמר ע"י אומרו בתמיהה, כלומר: וכי משם ראייה?! שפיל לסיפיה דקרא, ותמצא שאי אפשר להביא ראייה לדעתך משם. אולם התוספות יום טוב על המשנה בסוכה ב, ז, מפרש שאותו ביטוי ניתן להתפרש גם בניחותא: אדרבא, משם ראייה לדעתי, שהרי בסופו של הפסוק מובא שהשיעור המינימלי הוא לשאיבת מים.

2. משנה סוכה ב, ז.

התו"ט מפרש כך גם אותו ביטוי במשנה בסוכה שם. הויכוח שם הוא בין בית שמאי לבין בית הלל. בית שמאי דורשים ששולחנו של היושב בסוכה אף הוא יהיה בסוכה, ואילו לדעת ב"ה אדם יוצא חובתו גם בסוכה שהשולחן נמצא בתוך הבית. ב"ה מביאים ראייה לדבריהם ממעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית, ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית, ולא אמרו לו דבר. עונים כנגדם ב"ש: "משם ראייה [?!] אף הם אמרו לו: אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימך." לדעת התו"ט יש לקרוא בניחותא (משם ראייה!), ואדרבא, מהמשך השיחה בסוכתו של רבי יוחנן בן החורנית מוכח שאין לשבת כך בסוכה. רש"י כאמור מפרש שם שהביטוי נאמר בתמיהה – משם ראייה?! הויכוח בין ב"ה לבין ב"ש נראה לכאורה כויכוח על עובדות: לפי ב"ה לא אמרו המבקרים לרבי יוחנן מאומה, ואילו לפי ב"ש אדרבא, הם גערו בו. ממעשה כזה הנתון לויכוח קשה להניח שאפשר להביא ראייה, לא לצד זה ולא לצד זה. הרי ראייה באה לשכנע את הצד שכנגד, וכשאין הוא מודה בעובדות אי אפשר לשכנעו. נראה על כן שהגירסא המקורית של המשנה היא כגירסת רוב הנוסחאות² שאינן גורסות במשנה את המלים "ולא אמרו לו דבר". מסתבר שהנוסחאות שהביאו גירסא זו, הביאוה מתוך פרשנות המשנה. ב"ה עצמם סיימו את סיפור המעשה בכך שר"י בן החורנית נמצא יושב בסוכתו כששולחנו בתוך הבית. עד כאן מגיעה ידיעתם. ב"ש

2. ראה דקדוקי סופרים סוכה כח, א, אות ח; שנויי נוסחאות שבגליון המשניות; מהדורה בקורתית של משניות סוכה מאת ד"ר מנחם צבי פוקס (תמוז תשל"ט) כרך ב עמ' 64.

טוענים שלסיפור זה יש המשך ("אף הם אמרו לו: אם כן היית נוהג, לא קיימת מצות סוכה מימך"). המשך זה לא היה בהכרח במקום האירוע, ועל כן יתכן שב"ה לא שמעו ולא ידעו עליו.

לענינו: לכאורה אם קיים ויכוח עובדתי בין ב"ה ובין ב"ש, קשה להניח שב"ש יכולים היו לתמוה על ב"ה הכיצד יוכלו להביא ראיה לדעתם ממעשה זה. אדרבא, אפילו ראיה ע"מ לשכנע את הצד שכנגד קשה להביא מכאן, קל וחומר שלא לתמוה עליו. אם אכן היה כאן ויכוח עובדתי עדיף היה פירושו של התוי"ט שהביטוי "משם ראייה" נאמר בניחותא (אדרבא, משם ראייה לשיטתנו). אולם כנזכר לעיל, מסתבר יותר שאין כאן ויכוח עובדתי, ועלינו למחוק את המלים "ולא אמרו לו דבר" מהגירסא המקורית, ויכולים ב"ש לתמוה על ב"ה שלא שמעו את סופו של המעשה. על נושא היכוח על עובדות עוד נשוב לדון להלן בפרק ד.

ב. מקומות שאפשר לפרש רק בלשון תמיהה

אלבק בפירושו למשנה מציין שבכמה מקומות אי אפשר לפרש את הביטוי אלא כרש"י בלשון שאלה ותמיהה. כך בברייתא המובאת בבבלי עירובין מהא. לפי המשנה שם דעתו של רבי יהודה היא שמי שלן בדרך בליל שבת ועמד בבוקר וראה שהוא סמוך לעיר — רשאי להכנס העירה. הוא חולק בכך על רבי מאיר הסובר שלא יכנס, הואיל ולא היתה כוונתו לכך. רבי יהודה מביא ראיה לדעתו ממעשה שנכנס רבי טרפון. מעשה זה מובא בבריתא בזו הלשון:

מעשה ברבי טרפון שהיה מהלך בדרך וחשכה לו, ולן חוץ לעיר. לשחרית מצאהו רועי בקר³. אמרו לו: רבי, הרי העיר לפניך, הכנס. נכנס וישב בבית המדרש, ודרש כל היום כולו.

תשובת החולקים עליו מובאת בלשון זו:

אמרו לו⁴: משם ראייה, שמא בלבו היתה, או בית המדרש מובלע בתוך תחומו היתה.

החולקים לא ידעו בוודאות אם היה בלבו של ר"ט להכנס העירה, או אם ביהמדר"ר היה בתחום השבת שלו. אין הספק שמא היו הדברים כך מונע מהם לדחות את

3. ההדגשה היא לכמה צרכים: ראשית, בשחרית של שבת אפשר היה למצוא מחוץ לעיר רק רועי בקר, שבלשון חז"ל נחשבים בדרך כלל לאנשים בלתי מהימנים (נאמנים עלי שלוש רועי בקר" — משנה סנהדרין ג.ב) העלולים ג"כ לחלל את השבת. שנית, רק עמי ארצות שכאלו יכולים להציע לרבם להכנס העירה. ת"ח היו נמנעים מעצה כזו שאינה הוגנת, שמא הוא נמצא במקום שנגמר תחומו.

4. רבנו חננאל כתב בפירושו: א"ל ר' יעקב. בפירושו הוא משמיט את המלים "משם ראייה". בשאלות בפר' בשלח סי' מח כתב: אמר לי' ר' עקיבא.

ראייתו של ר' יהודה, שכראיה עליה להיות מבוססת וודאית.⁵ זוהי איפוא תמיהתם: "משם ראייה?" אך אין בסיפור המעשה כדי להוכיח את ההיפך, את איסור הכניסה. ועל כן צודק לכאורה אלבק הטוען שכאן אין הביטוי ניתן להתפרש בלשון ניהותא. גם אותו ביטוי בברייתא בעירובין פז, א⁶ וביבמות כה, ב⁷ לפי דברי אלבק אינו ניתן להתפרש אלא בלשון שאלה. יש להוסיף לרשימת המקורות שאי אפשר לפרש בהם את הביטוי "משם ראייה" אלא בלשון שאלה את המקומות הבאים: ברייתא ב"מ סג, א⁸ ר"ה כד, ב ומקבילותיה.⁹

ג. מקומות שאפשר לפרשם גם בלשון ניהותא

1. ראיות משעת הדחק

מאידך גיסא, כמה מקומות יש שלדעת אלבק אי אפשר לפרשם אלא בלשון שאלה, אך בעיון נוסף אפשר לפרש בהם כבעל התו"ט בניחותא. בברייתא סוכה יד, ב חולקים רבי מאיר ורבי יהודה. לדעת ר"מ סכך של נסרים שרוחבם ארבעה טפחים פסול, ולדעת רבי יהודה כשר. ר"י מביא ראייה לדבריו מהמעשה הבא:

"מעשה בשעת הסכנה שהביאונו נסרים שהיו בהן ארבעה, וסככנו ע"ג מרפסת וישבנו תחתיהן."

הדחיה נאמרה בזו הלשון:¹⁰

5. בעל יפה עינים מפרש שבירושלמי (עירובין כב, א עונה ר' יהודה לחולקים עליו: "אשכח תני בשחרית זרחה החמה, אמרו לו: רבי, הרי העיר לפני היכנס." ר"ל: מלשון המעשה שאין חולק על פרטי עובדותיו, משמע שר"ט לא היה בלבו להכנס, ואף לא לבית המדרש, ואכן לא עשה זאת עד לשחרית. רק רועי הבקר הם שהפנו את תשומת לבו למקומו המרויך, יתכן שהחולקים על ר' יהודה יטענו שר"ט חשב להכנס לבית המדרש, ורק משום חשבת הלילה לא מצא את דרכו, ונאלץ להשתמש בעורתם של רועי הבקר.
6. "אמר רבי יהודה: מעשה באמת המים שהיתה באה מאבל לצפורי, והיו ממלאין הימנה בשבת ע"פ הזקנים. אמרו לו: משם ראייה? מפני שלא היתה עמוקה? טפחים ורוחבה ר'."
7. "אמרו לו לרבי יהודה מעשה בלסטים אחר שיצא ליהרג במגיזת קפוטקיא, ואמר להם לכו אמרו לאשת שמעון בן כהן אני הורגתי את בעלה בכניסתי ללוד, ואמרו לה בכניסתו ללוד, והשיאו את אשתו. אמר להם: משם ראייה? באומר אני הייתי עם הורגיו."
8. "הרי שהיה נושה בחברו מנה, ועשה לו שדהו מבר. בזמן שמוכר אוכל פירות — מותר, לוקח אוכל פירות — אסור. ר' יהודה אומר: אפילו לוקח אוכל פירות — מותר. וא"ר יהודה: מעשה בביתוס בן ונתין שעשה שדהו מבר ע"פ ראב"ע, ולוקח אוכל פירות היה. אמרו לו: משם ראייה? מוכר אוכל פירות היה, ולא לוקח."
9. "לא יעשה אדם בית תבנית היכל ... מנורה כנגד מנורה. אבל עושה של חמשה ושל ששה ושל שמונה, ושל שבעה לא יעשה אפי' של שאר מיני מתכות. רבי יוסי בר יהודה אומר: אף של עץ לא יעשה, כדרך שעשו מלכי בית חשמונאי. אמרו לו: משם ראייה? שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ, העשירו עשואם של כסף, חזון העשירו — עשואם של זהב."
10. בגי' התוספתא פ"א ליתא "משם ראייה".

“אמרו לו: משם ראייה, אין שעת הסכנה ראייה.”

דוקא במקום זה ניתן לפרש שהביטוי “משם ראייה” נאמר בלשון נחותא (אדרבא, משם ראייה שרוחב ארבעה פוסל). מטרת היושבים בסוכת נסרים זו היתה כדברי רש”י להסוות את דבר ישיבתם בסוכה, שלא יכירו הגויים שהם מקיימים מצוה. כדי שלא יכירו הביאו דוקא נסרים פוסלים (ואולי רצו בכך לעשות לפחות זכר לסוכה). יש איפוא ראייה ממעשה זה דוקא שנסרים ברוחב של ד’ טפחים פוסלים את הסוכה. מעין זה בברייתא בסוכה לא, א במחלוקת אם לולבים יבשים כשרים (דעת ר’ יהודה) או פסולים. ושוב מביא ר’ יהודה ראייה לדבריו: “מעשה בבני כרכין שהיו מורישין את לולביהן לבני בניהן.” ודחו ראייתו בזו הלשון: “משם ראייה, אין שעת הדחק ראייה.”

מלשון זו משמע לכאורה שהויכוח הוא על עיתוי המעשה. לפי הדוחים היה זה רק בשעת הדחק, ולפי ר’ יהודה היה זה בזמנים כתקנם, בעתות שלום. אולם בתוספתא פ”ב הגירסא בדברי ר’ יהודה היא: “מעשה באנשי כרכין שהיו מורישין לולביהן לבניהן בשעת הדחק”¹¹. אין איפוא חולק שהמעשה היה בשעת הדחק. אפשר איפוא להביא ממעשה זה ראייה שלולבים יבשים פסולים, שאילו היתה הלכה כר’ יהודה שכשרים, מדוע היו אנשי הכרכים מורישין לבניהם דוקא ורק בשעת הדחק. “משם ראייה” ניתן איפוא להיות נקרא כמשפט חייווי, ולא דוקא כמשפט תמיהה, ודלא כמוש”כ אלבק, שבמקום זה א”א לפרש אלא בלשון שאלה.

2. ראיות מהתנהגותם של אישים מיוחדים

מצאנו איפוא שהחולק מביא ראייה פוזיטיבית מכך שהמעשה נהג במקרה מסויים, בשעת הדחק, ולא באופן מתמיד, ומכאן ראייה שבדרך כלל אין לנהוג כפי שנהגו באותו מקרה מסויים. מעין זה נמצא גם כן בברייתא המובאת בבבלי שבת כט, ב ומקבילתה בשינויים בתוספתא פ”ב: “אמר רבי יהודה: פעם אחת שבתינו בעליית בית נתזה בלוד, והביאו לנו שפופרת של ביצה ומלאנוה שמן וקבענוה והנחנוה על פי הנר, והיה שם רבי טרפון וקנים, ולא אמרו לנו דבר. אמרו לו: משם ראייה, שאני בית נתזה דוריון הן.”¹²

אלבק טוען שא”א לפרש בברייתא זו את הביטוי “משם ראייה” אלא בלשון שאלה. אך לאמיתו של דבר יתכן לקרוא ביטוי זה בלשון נחותא: כיון שדוקא בעליית בית נתזה היו נוהגים כך, ולא בשום מקום אחר, הרי על כרחך שהנחת שפופרת ביצה

11. בכת” לונדון ליתא בשעת הדחק.

12. התוספתא “אמרו לו משם ראייה וכו’” ל” בכ”מ. בכ”י אוקספורד — דק”ס עמ’ 54 הערה נ: משם ראייה מפני שניתזא זהיר היה, וכע”ז גם בר”ח. מפיהם”ש לרמב”ם משמע שגם לפניו היה חסר, וכן העיר באורי”שחמ הל’ שבת ה”ג ד”ה אבל שגם בירושלמי לא גרס לה.

באופן זה אסורה, ואילו בבית נתזה היה מותר משום הזריזות המיוחדת. ומקור נוסף שבו הדחיה מתבססת על כך שהדין הוא דין מיוחד לאישיות מסוימת: "סוכה שהיא גבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, ורבי יהודה מכשיר" (סוכה ב,ב). רבי יהודה מוכיח ממעשה בהילני המלכה שסוכתה בלוד היתה גבוהה מעשרים אמה, והיו זקנים נכנסין ויוצאין לשם, ולא אמרו לה דבר. "אמרו לו: משם ראייה [!/?] אשה היתה ופטורה מן הסוכה"¹³.

כבר העיר על כך בשו"ת עונג יום טוב סי' מט, שהילני המלכה דואגת היתה באופן מיוחד לפסול את סוכתה. הוא ביאר זאת משום שאשה אינה רשאית ליהנות מסוכת מצוה, כיון שאין היא חייבת בישיבה בה. לפי"ז אף כאן ישיבתה של הילני המלכה בסוכה גבוהה מעשרים אמה מוכיחה שסוכה כזו פסולה, ובכוונה תחילה ישבה הילני המלכה בסוכה כזו. חכמים איפוא מביאים ראיה לשיטתם ממנהגה של הילני המלכה שסוכה גבוהה מעשרים פסולה.

ד. ויכוחים על עובדות

1. עובדות ברורות

הנחנו לעיל (2/א) כי כשקיים ויכוח וספק על עובדות קשה לחולקים לתמוה ולאמר "משם ראייה?!", ועוד יותר קשה להם להביא מהעובדה הבלתי מוסכמת ראייה פוזיטיבית לשיטתם. לאמיתו של דבר יכולים החולקים לתמוה על בעל הדעה הראשונה, הא כיצד הוא מביא משם ראייה, הרי לצורך ראייה צריכות העובדות להיות ברורות וחד משמעיות. די להטיל ספק כלשהו בסיפור העובדה כדי לקעקע את אפשרות הבאת הראייה מעובדה זו. מכל מקום אם ברור לחולקים שהעובדות לא היו כפי שתיארן בעל הדעה הראשונה, יכולים הם להביא ראייה פוזיטיבית לדעתם מהעובדה כפי שהיא לדעתם.

דוגמא לכך בברייתא סוכה לו,ב הדנה על מחלוקת התנאים במשנה (לד,ב) על המידה המכסימלית של אתרוג. לדעת ר' יהודה ההגבלה היא "כדי שיאחו שנים בידו", ור' יוסי אינו מגביל: "אפי' אחד בשתי ידיו". בברייתא: "א"ר יוסי: מעשה ברבי עקיבא שבא לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו. אמר לו רבי יהודה: משם ראייה [!/?] אף הם אמרו לו, אין זה הדר". הרי שמאותו מעשה עצמו מביא ר' יוסי ראייה לשיטתו, ור' יהודה לשיטתו. המחלוקת ביניהם היא בעובדות המעשה, אם מנהגו של ר"ע

13. בגי' הירושלמי נא ע"ד ותוספתא פ"א אין בדברי הדחיה של חכמים "משם ראייה", ואדרבא, בגי' הירושלמי רבי יהודה בתשובתו לדחית חכמים הוא שאומר "אם משם ראייה, והלא שבעה בנים ת"ח היו לה". ביטוי זה בודאי אינו מתפרש אלא בלשון ניהותא.

נתקבל או לאו. ר' יהודה שידע בוודאות שמנהגו של ר' עקיבא נדחה, יכול היה בין לתמוה על ר' יוסי: משם ראייה?! ובין להביא ראייה ברורה כנגדו: משם ראייה שיש הגבלה לגודלו של האתרוג.

הוא הדין למחלוקת שבין ר' יהודה לבין ר' מאיר במשנה סוכה ג.ח. לדעת ר' יהודה אין אוגדין את הלולב אלא במינו, ולדעת ר' מאיר אפי' בחוט במשיחה. "אמר לו רבי מאיר: מעשה באנשי ירושלים שהיו אוגדין את לולביהן בגימוניות של זהב. אמרו לו: במינו היו אוגדין אותו מלמטה." התשובה שניתנה לר' מאיר ("אמרו לו וכו' מלמטה") אינה בנמצא בגירסאות רבות¹⁴, אולם בתוספתא יש: "אמ' לו: משם ראייה [?!] במינו היו אוגדין אותו מלמטה." גם זאת אפשר לקרוא בניחותא, כיון שאין זו דחיה בקש, אלא יודע היה ר' יהודה שכך היה מעשה, שבמינו היו אוגדין אותו מלמטה. ואם כן, אדרבא, משם ראייה לדברי ר' יהודה, ולא רק תמיהה על ר' מאיר.

עתים שהעובדות ברורות לכל צד מהחולקים. הצד האחד מביא ראייה להלכתו מהמעשה, ואילו החולק עליו יכול רק לתמוה עליו, כיון שברור לו שהעובדה לא היתה כפי שתיארה זה שהביא ראייה ממנה. תמיהה יש כאן, אבל לכדי ראייה שכנגד עדיין אין הדברים מגיעים.

במשנה בבא בתרא טז, חולקים ר' אלעזר וחכמים, שלדעת ר"א שכיב מרע דינו כבריא לענין הקניית נכסיו, ועל מנת לקבל את מתנתו צריך קנין כמו בקבלת מתנה מידי בריא. חכמים חולקים עליו וסוברים שדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים, ואמירתו בלבד מקנה את מתנתו לאחרים. במשנה הביאו חכמים ראייה מאמן של בני רובל שהקנתה את כבינתה¹⁵ לכתה באמירה בעלמא. בבבביתא הביא רבי אלעזר ראייה לדבריו: "מעשה במרוני אחד שהיה בירושלים¹⁶, והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה. לבסוף ע"פ עצתם של רבני דורו הקנה את מטלטליו אגב בית סלע שהוא רכש סמוך לירושלים, ואילו חכמים היו יכול היה להקנות באמירה בעלמא, וקיימו חכמים את דבריו." "אמרו לו: משם ראייה, מרוני בריא היה." כלומר: אילו היה שכ"מ, אכן יש ראייה לר"א ממעשה זה, אך מכיון שהיה בריא אין מכאן הוכחה לא לכאן (ששכ"מ צריך מעשה קנין) ולא לכאן (שדי לשכ"מ בראמירה בעלמא).

14. במשנת הירושלמי כ"ל, הוצ' לו, קויפמן, כ"מ, כ"י ב ובמשניות כ"י עם פיה"מ לרמב"ם. עי' תוספתא כפשוטה פ"ב ובמהדורה הביקורתית של ד"ר פוקס (הנ"ל בהע' 2) עמ' 102.

15. כבינה פירושה ע"פ הרד"ק בישעיהו ג, כג לבוש דק, וזהו מלת התרגום לרדיד. בערבית كَبِن (כפן) מובנו תכריך. למתנה מסוג זה מתאים וקולע הבטוי "בני רובל תקברם אימם". בתכריך כורכים, ואף הרחלות יוצאות כבונות (משנה שבת ה, ב) דהיינו כרוכות בבר, כדי לשמור על צמרן.

16. עי' מאמרו של הרב רוזנטל בספר היובל לכבוד הרד"צ הופמן, "לדוד צבי" (ברלין, תרע"ד) עמ' 37 שהדליקה בכפר סגנא היתה גדולה, ואף תנורי הכפר נתחזקו ונתלבנו מחמת דליקה זו. במשנה בכלים ד, ד מטופר שאף שהוסקו שלא מדעת בעליהם, מ"מ נגמרה מלאכתם, ועל דעת רבן גמליאל ביבנה הוכשרו לקבל טומאה. במהומת הדליקה נטמאו כמה טהרות, והתעורר הצורך לתרום על הטמא.

במקום זה לא ניתן איפוא לקרוא את המלים "משם ראייה" אלא בתמיהה בלבד. במשנה טהרות ח, חולקים חכמים ורבי יוחנן בן נורי בגזול שנפל לגת. לדעת חכמים מעיקרא דינא גזול זה נמאס מאכילה, ושוב אינו מטמא בטומאת אוכלין, אלא אם כן חשבו להעלותו לאכילה לגוי, לדעת רבי יוחנן בן נורי אין הגזול נמאס כ"כ לאכילה, ואף אם לא חשב עליו במפורש שיהיה ראוי לאכילה, אין שם אוכל יורד ממנו. בבבלי נדה נב: "אמר להן (ר"י בן נורי לחכמים): תרגולת שביבנה תוכיח, שיורדת לכך, וטמאה שלא במחשבה. אמרו לו: משם ראייה, כותים היו שם וחשבו עליה לאכילה." גם פה יש מחלוקת בעובדות (אם חשבו עליה לאכילה עבור הכותים או לא), וחכמים יכולים רק לתמוה על ראייתו של ר"י בן נורי, אך אין משם ראייה שכנגד.

ושוב מחלוקת ברורה בעובדות: ר' יהודה וחכמים חולקים במשנה בשביעית ה, ה מאימתי מותר ליקח לוף במוצאי שביעית. לר' יהודה מותר מיד, ולחכמים רק משירבה החדש. בתוספתא פ"ד: "א"ר יהודה: מעשה והיינו בעין כושי והיינו אוכלים לוף במוצאי החג של שביעית על פי רבי טרפון. אמר לו ר' יוסי: משם ראייה, עמכם הייתי ומוצאי פסח היה." לכאורה לא יכול ר' יוסי אלא לתמוה על ראייתו של ר' יהודה, אך אין לדבריו ראייה שהלוף מותר היה באכילה רק ממוצאי פסח ואילך, ולא לפני כן. אך לא היא:

כמה מהראשונים (ר"ש, ריב"מ¹⁷, רא"ש ור"א מלונדריש) על המשנה פירשו את דברי חכמים "משירבה החדש" היינו מן הפסח ואילך, וכמקור לפירושם הביאו את דברי התוספתא. משמע שהם הבינו מדברי ר' יוסי שאכילת הלוף לראשונה באותה שנה היתה במוצאי פסח, ולא קודם לכן. הוסיף על כך ה"ר יוסף דינקלס בפירושו אמונת יוסף לירושלמי, שהראיה היא מכך שאכילת הלוף היתה על פי רבי טרפון, דהיינו שקודם שאכלו היו צריכים לשאול את פיו אם כבר מותר הלוף באכילה. ר' יוסי מביא איפוא ראייה פוזיטיבית לדבריו, שהלוף מותר רק ממוצאי הפסח ואילך, ולא לפני כן. אמנם הר"ש סיריליאו חלק על ראשונים אלו. הוא כנראה הבין שרבי יוסי רק תמה על ראייתו של רבי יהודה, אך אינו מביא ראייה מהמעשה לדעתם של חכמים.

כמו כן מחלוקת בעובדות נמצא בתוספתא תרומות פ"ג. במשנה ב, א סוברים חכמים שאין תורמים מטהור על טמא, ולר' אליעזר תורמין. ובתוספתא: "א"ר: מעשה שנפלה דליקה בגורני כפר סגנא ותרמו מן הטהור על הטמא.¹⁷ אמרו לו: משם ראייה, אלא שתרמו מהן עליהן." זוהי מחלוקת ברורה בעובדות המעשה. חכמים אינם יכולים אלא לתמוה על ר"א, אך אין משם ראייה שכנגד.

17. הוא עצמו היה ממרן שבגליל, וחלה בהיותו בירושלים, וכל מטלטליו רצח ליתנם במתנה ומקבלי המתנה לא היו עימו בירושלים.

2. עובדות מסופקות

לא תמיד יודע החולק שהעובדה שממנה מביא בר פלוגתו ראייה אינה כפי שתיארה בעל הראייה, אולם די בהטלת ספק בנכונות העובדה כדי לערער את הראייה. במקרים אלו לכאורה הוא עצמו אינו יכול להביא ראייה לשיטתו מאותה עובדה, שהרי סיפורה מסופק בידו. לכאורה די בספק כדי לתמוה על הצד שכנגד, "משם ראייה?!" ולא היא: יש שגם במקרה כזה אפשר להביא ראייה פוזיטיבית כנגד, כגון: במשנה נידה ט, ה חולקים רבי מאיר וחכמים: לדעת ר"מ כל דבר שהוא בחזקת טומאה, לעולם הוא בטומאתו עד שיוודע לך טומאה היכן היא; לדעת חכמים בודק עד שמגיע לסלע או לבתולה. בברייתא מובאים שני מקרים שבהן היו מחזיקים טומאה במקום מסויים ובודקו ולא מצאו, ולאחר זמן אירע דבר ומצאו שם עצמות מת, והדבר מוכיח כר' מאיר. לשני המקרים עונים חכמים: "משם ראייה [?!?!] אימר לא בדקו כל צרכו."

לכאורה, סופם של המעשים מוכיח על תחילתם, שלא בדקו כל צרכם. אולם כך ניתן לומר רק על המקרה הראשון: "מעשה בשקמה של כפר סבא שהיו מחזיקין בה טומאה, ובודקו ולא מצאו." טיבה של בדיקה זו לא נתבאר. בהמשך המעשה ("לימים נשבה בו [בשקמה] הרוח ועקרתו, ונמצא גולגולת של מת תחובה לו בעיקרו") מבואר שהבדיקה לא היתה כל צרכה, ודי היה ברוח נושבת כדי לגלות מה שלא גילו הבודקים.

אולם במעשה השני שאירע במערה של שיחין מבואר שבדקו "עד שהגיעו לקרקע שהיתה חלקה כצפורן ולא מצאו", ורק הפועלים שנכנסו למערה מפני הגשמים ונתזו בקרדומותיהן מצאו מכתשת מליאה עצמות. אין פה ודאות שהבדיקה לא היתה כל צרכה, שהרי בדקו עד שהגיעו לסלע או לבתולה, ולכן אומרים חכמים "אימר¹⁸ לא בדקו כל צרכו." ואעפ"כ יכולים חכמים להביא ראייה מכאן שאילו היו בודקים כראוי היו מוצאים את הטומאה, וראייה מכאן שאם היו בודקים כראוי היו מוצאים את הטומאה, והיה המקום חוזר לחזקת טהרה. אין כאן איפוא רק תמיהה על ר"מ "משם ראייה?!", אלא גם ראייה פוזיטיבית לעמדת חכמים.

אכן לעיל ריש פ"ב הזכרנו כבר מקרה שבו העובדות היו מסופקות, ותשובת החולקים נאמרה בלשון שמא. במקרה כזה אי אפשר לפרש "משם ראייה" אלא בלשון תמיהה, שהרי מעובדה הנתונה בספק א"א להביא ראייה פוזיטיבית, ולכל היותר ניתן לתמוה, כיצד הצד שכנגד יכול להביא ראייה לשיטתו מעובדה מסופקת זו.

18. ועי' שרי חמד כללים מערכת האל"ף סי' עטר ובפאת השרה מערכת האל"ף סי' עז, שבדרך כלל הביטוי "אימר" מובנו לשון חיישין, שמא, אפשרות בלתי ודאית. אולם יש לעתים אימר (או אימור) גם בלשון ודאי.

בברייתא ע"ז כד, א מביאים חכמים ראייה לדעתם במשנה פרה ב, א שפרה אדומה ניקחת מעובדי כוכבים, מהמעשה שלקחה מעובד כוכבים ודמא שמו. רבי אליעזר דוחה ראייה זו ואומר: "משם ראייה, ישראל היו משמרין אותה משעה שנולדה." אם יודע ר"א בבירור שישראל היו משמרין אותה, הרי שהצורך לשומרה מוכיח שאילולא היו משמרין אותה לא היתה ניקחת מעובד כוכבים.

מקבילתה של ברייתא זו היא בתוספתא פרה פ"א, ושם רבי יהודה הוא שדוחה את הראיה בזו הלשון: "משמרין אותה שלא לעבוד בה כל עבודה." בדפוס התוספתא הגירסה היא: משערין אותה שלא לעבוד בה, ובתוספת ראשונים לר"ש ליברמן הביא בשם דרשות מהריק"א שגרס "משערין שלא וכו'". ר"ש ליברמן פירש שמשערין הוא מלשון שער, שישראל עשו גדרות ושערים כדי לשומרה. אולם אפשר לפרש, שאנו משערים שהיו ישראל משמרים אותה, ועל כן היתה נקחת מהעכו"ם. ר' יהודה אינו מוכיח אפוא שלולא השמירה לא היתה הפרה נקחת מהעכו"ם, אלא רק דוחה ראייתם של חכמים בדרך האפשר: שמא היתה הפרה המסויימת הזו שמורה, ועל כן נלקחה מהעכו"ם.

גם במקומות שנראה לכאורה שהדחיה נאמרה בדרך ודאי, אפשר לפרש שאינו אלא בדרך שמא, ואין כאן אלא תמיהה על הבאת הראיה, ולא הוכחה שכנגד. בתוספתא סנהדרין פ"ב סוכר תנא קמא שאין מעברין שנה אחר שנה, ורבי שמעון אומר שמעברין שנה אחר שנה. בברייתא שבבבלי (יב"א) מוכיח ר"ש כדעתו ממעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ועיבר שלוש שנים זו אחר זו. בברייתא זו דחיית חכמים היא: "משם ראייה, ב"ד ישבו וקבעו אחת אחת בזמנה." אם יש כאן ודאות שאכן כך נזקקו ב"ד לעשות, הרי מכאן ראייה שלכתחילה לא יכול היה ר"ע לעבר בבת אחת שלוש שנים זו אחר זו.

אולם בתוספתא נאמרה הדחיה בלשון "מפני שבית דין יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה." לא נראה מלשון זו שהיתה לחכמים ודאות שאמנם כך היה, אלא מפני שקיימת אפשרות כזאת, ממילא אי אפשר להביא ראייה ממעשה זה של ר"ע לדעתו של רבי שמעון.

לא תמיד ברור מהדחיה שלדוחים היה ברור שהעובדות היו שונות מכפי שהיה ידוע לזה שהביא מהן ראייה. בעבודה זרה מא, ב חולקים ר' יוחנן ורבי שמעון בן לקיש, לדעת ר"י עבודה זרה שנשתברה מאליה אסורה, ולרשב"ל היא מותרת. ר' יוחנן מביא ראייה לדעתו מהפסל דגון, שאע"פ שראשו ושתי כפותיו היו כרותים, בכל זאת לא דרכו כהני דגון על המפתן. ועונה לו רשב"ל: "משם ראייה, התם שמניחין את הדגון ועובדין את המפתן, דאמרי הכי: שבקיה איסריה לדגון ואתא אותיב ליה על המפתן."

אם עזיבת הדגון ועבודת המפתן היתה עובדה ברורה, אם כן יש לר"ל ראייה שע"ז שנשתברה מותרת, שהרי מודגש שהכהנים לא דרכו על המפתן, אבל את הדגון לא

הוסיפו לעבוד ולכבד. אולם יתכן שעובדת הנחת הדגון היא הנחה, שעצם השערתה מבטלת רק את אפשרות הבאת הראייה מן הפסוקים, אך אין מכאן ראייה ברורה כנגד. בירושלמי (מב ע"ד) הגירסה היא הפוכה: ר"ל מקשה על ר' יוחנן "זהא כתיב על כן לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון. אמר ליה (ר"ל לר"י) מלמד שהיו נוהגין במפתן יותר מדגון." לפי גירסה זו הראייה היא ברורה: יש ודאות לעזיבת הדגון, ומכאן ראייה ברורה שע"ז שנשתברה מאליה מותרת, שכן הגויים עוזבים אותה.

3. פרשנות של עובדה

עתים שהיכוח אינו על העובדות, אלא על פירושו. במשנה בכורות ז,ו ר' יהודה מכשיר כהן שיש לו בכל אחת מידי ורגליו שש אצבעות, ואילו חכמים פוסלים. בבבלי (מדה,ב) מביא ר' יהודה ראייה לדעתו: "מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון יתר בידי וברגליו שש ושש עשרים וארבע. אמר לו: כמותך ירבו בישראל. אמר לו ר' יוסי: משם ראייה [?!] כך אמר לו: כמותך יתמעטו ממזירי ונתיני מישאל." לפי ר' יוסי אמנם נאמרו אותן מלים מפיו של ר' טרפון, אולם כוונתו לא היתה לשבח אלא לציון שיהיו כל הממזרים שבישראל ניכרים כלפי חוץ שמותך, ולא ידבקו בהן. לפי פירושו של ר' יוסי יש מכאן ראייה לפסול, ולא רק תגמיה על ר' יהודה, שהביא מדברי ר' טרפון ראייה להכשיר.

ה. ויכוחים בהלכה

מחלוקותיהם של חכמים קשורות לעתים זו בזו כשלשלת, ומחלוקת אחת נובעת ממחלוקת אחרת. כל אחד מהחכמים המחזיק בדעתו במחלוקת החדשה מביא ראייה לדעתו זו משיטתו במחלוקת הקודמת.

כך אנו מוצאים בתוספתא אהליות פ"ב במחלוקת בענין טריפת הגולגולת. ר' יוסי בן המשולם סובר שנקב בגולגולת אינו מטריף, שהרי "מעשה בעין בול אחד שנחתכה גלגלתו, וטלה עליה הרופא מטלת של קרוייה וחיה" (בבבלי חולין נז, ב: "ועשו לו חידוק של קרוייה", ופירש"י: חתיכה של דלעת יבשה). וכנגדו: "אמר לו ר' שמעון בן אלעזר: משם ראייה [?!] אע"פ שחיה כל ימות החמה, משירדו גשמים נכנסה עליו צנה ומת" (בבבלי שם: משם ראייה [?!] ימות החמה היה, וכיון שעברו עליו ימות הצנה מיד מת).

לכאורה ר' שמעון בן אלעזר מביא ראייה פוזיטיבית לדעתו מאותו מעשה שקרה בעין בול: מכך שבימות הצנה מת, מוכח שנקב בגולגולת מטריף. אין זו איפוא רק תמיחה על ר' יוסי בן המשולם, אלא גם ראייה כנגדו. לפי הבבלי (חולין נז,ב) חולקים תנאים אלו בסימניה של טריפה. ר' יוסי בן

המשולם סובר כרבי¹⁹ שסימן לטריפה שלושים יום, ואם כך חיה בידוע שאינה טריפה. די איפוא במעט ימות החמה שבהם לא מת להוכיח עליו שאינו טריפה. אולם ר' שמעון בן אלעזר סובר כרב הונא שסימן לטריפה י"ב חודש, ובעיני ימות החמה וימות הצנה גם יחד כדי להוות סימן.

יתכן שתלית הדברים במחלוקת שורשית יותר אינה כה ודאית, וזו רק עולה כהשערה בגמ' על מנת לתרץ קושית הגמ' על רב הונא, שלא יהיו דבריו כחולקים על דברי התנא (רבי או רבי מאיר). כפי שראינו לעיל אין מניעה לאמר שהמחלוקת היתה בעובדות (אם כי ברור שנוח יותר היה לגמ' לתלות מחלוקת במחלוקת שורשית, מאשר לבאר שהמחלוקת היתה בעובדות). כאן הדברים גם מסתברים: בקה"ר ט, ט מסופר שר' יוסי בן המשולם עמד בראש עדה קדושה (ירוש' מע"ש פ"ב ה"ד) שהיו יגיעין בתורה בימות החורף ובמלאכה בימות הקיץ. אפשר איפוא שר' יוסי בן המשולם ידע מה קרה לאותו בעל גולגולת מנוקבת בעין בול בתקופת הקיץ, בעת שהוא עצמו עסק במלאכה, אבל כבר לא ידע מה עלה בגורלו בימות החורף, כשהוא עצמו היה כבר עוסק בתורה. משהעמידו רבי שמעון בן אלעזר על אמיתת העובדות, שוב אין לו ראייה ממעשה זה, ואדרבא, מכך שלא המשיך לחיות בימות החורף ראייה שנקוב הגולגולת הוא טריפה.

אם לא נבאר כך יהיה תמוה מאד שדוקא ר' שמעון בן אלעזר חולק על רבי מאיר שהיה רבו, ואת כל תורתו תלה בזכות ר' מאיר (ירושלמי מו"ק פ"ג ה"א, ט סע"ב). בתוספתא תרומות א, א סובר ר' יהודה (בניגוד למשנה א, א) תרומתו של חרש נחשבת לתרומה, והוא מביא ראייה: מעשה בבניו של ר' יוחנן בן גודגדה (שהוא עצמו היה מקפיד לאכול חולין על טהרת הקודש, כבמשנה חגיגה ב, ז) שהיו חרשים, והיו כל טהרות שבירושלים נעשות על גבם. אמרו לו: משם ראייה, טהרות אין צריכות מחשב, ונעשות על גב חרש שוטה וקטן; תרו"מ צריכות מחשבה. ר' יהודה לעומת זאת ברור לו שאף טהרות צריכים מחשבה. חכמים אינם יכולים אלא לתמוה עליו, אך לא להביא ממעשה זה ראייה שכנגד.

ו. ראיות מפסוקים

ברוב המקרים שמנינו לעיל הראיה מובאת מעובדה שקרתה בדורות קודמים, ודחיית הראיה נעשתה מניה וביה של העובדה, ולעתים מתוך העובדה עצמה הובאה הראיה לצד שכנגד. בכמה מחלוקות הראיה מובאת מפסוק, וגם הדחיה מובאת מתוך הפסוק עצמו.

כך הוא במחלוקת בענין שיעור הוצאתו של החרס שהובאה בריש דברינו. וכך

19. בגירסאות אחרות: רבי מאיר.

במחלוקת התנאים במשנה יבמות יבג: רבי אליעזר אומר שיבמה שחלצה וקראה ולא רקקה חליצתה פסולה, שהרי כתוב "ככה יעשה", כל דבר שהוא מעשה מעכב: ככה ולא אחרת. רבי עקיבא סובר שחליצתה כשרה, ותשובתו לראיית ר"א מן הפסוק היא: "משם ראייה, ככה יעשה לאיש, כל דבר שהוא מעשה באיש".

גם כאן אין רק תמיהה על ר"א שהביא ראייה מפסוק זה, אלא ראייה לסתור: הפסוק הוסיף "לאיש" לומר לך שהמעשים המעכבים הם רק אלו התלויים באיש, ולא באשה.

מחלוקת רבי יוסי וחכמים (עבודה זרה מד, א) כיצד מעבירים ע"ז מן העולם תלויה אף היא בפסוקים, ובדרך כלל הדחייה נעשית מניה וביה. כשר' יוסי מוכיח ממעשה העגל ("ואכות אותו טחון היטב") שאין חשש לזרות ע"ז לרוח (בניגוד לחכמים החוששים שאף לאחר הזריה עדיין אפשר ליהנות מהע"ז כזבל וכדור) עונים לו חכמים: "משם ראייה, הרי הוא אומר ויזר על פני המים, וישק את בני ישראל, לא נתכוין אלא לבדוקן כסוטות." תמיהה על ר' יוסי יש כאן, אך ראייה פוזיטיבית לסתור אין כאן. לא מוצעת כאן דרך אחרת לביעור ע"ז.

אשר לראייה השניה של ר' יוסי מכך שאת המפלצת שעשתה מעכה דקו ושרפו בנחל קדרון: דחיית ראייה זו נאמרה בשתי גירסאות: בברייתא שבגמ': "אמרו לו: משם ראייה, נחל קדרון אינו מגדל צמחין"; ובתוספתא ע"ז פ"ד ובירושלמי מב ע"ד: "אמרו לו: משם ראייה, ויכרת אסא את מפלצתה."

יתכן ששתי דחיות אלו אינן רק תמיהות על ר' יוסי, אלא יש בהן ראייה לסתור: מה ראה הפסוק להדגיש את המקום שבו דקו ושרפו את המפלצת, דוקא בנחל קדרון, אם לא משום שנחל זה אינו מגדל צמחים? ומדוע הדגיש הפסוק במקום אחר "ויכרת", אם לא לאמר שלא נשאר מאפר המפלצת כל זכר?

הראייה השלישית של רבי יוסי היא מכתות נחש הנחושת. דחייתה של ראייה זו הובאה אף היא בתוספתא עם הדחיות שהזכרנו לעיל, ומעניין: בדחייה זו לא נאמר "משם ראייה", אלא: "אמרו לו: וכי עבודת כוכבים היתה, והלא משה עשא, מלמד שטעו ישראל אחריו עד שבא חזקיה וגנוזו." מדוע לא תמהו גם כאן על ר' יוסי באותה מטבע לשון "משם ראייה"?

אם פירשנו שהפעמיים המופיעות בתוספתא "משם ראייה" לא נאמרו בלשון תמיהה, אלא כמשפט חיווי, הרי שהדברים מיושבים היטב: מנחש הנחושת א"א להוכיח את ההיפך, אלא רק לתמוה על ראייתו של ר' יוסי, ותמיהה אינה נאמרת בתוספתא בלשון "משם ראייה".

במשנה בסוף גיטין חולקים בית שמאי ובית הלל איזה חסרון יכול לשמש עילה לגירושין, לב"ש דוקא ערות דבר, ולב"ה גם אם תקדיח תבשילו ותתנגה עליו. בירושלמי מביאים זקנים הראשונים (שלמסקנה דעתם כדעת ב"ש) ראייה מהפסוק "והדוה בנידתה" (ויקרא טו, לג) דמוכת שעד לטבילתה חייבת הנידה שלא לכחול ולא

לפקוס, והא כיצד מורים לאשה להתנהג באופן שהיא עלולה להתגנות על בעלה, ולתת בידו עילה לגרשה? אלא על כרחך שגנאי בלבד אינו משמש כעילה מספקת לגירושין. "אמר להן רבי עקיבא (שלמסקנה מגן פה על דעת בית הלל): משם ראיה, אם את אומר כן אף היא עצמה מביאה לידי כעירות, והוא נותן עיניו בה לגרשה." נראה לפרש שר"ע מוכיח מהפסוק שדוקא בעת נידתה אסור לאשה לכחול ולפקוס, אבל זאת דוקא לתקופה מוגבלת. אח"כ - משמע מהפסוק - שאדרבא עליה לצאת מנידותה דוקא לכחול ולפקוס, ואין זאת אלא כדי שלא תגיע למצב של גנאי, שלא יבוא בעלה לגרשה. יש כאן איפוא ראיה פוזיטיבית שגנאי בלבד יכול לשמש כעילה לגירושין. "משם ראיה" ניתן איפוא להיקרא בלשון ניהותא.

ז. סיכום

הטבלה דלהלן תלמד שרק בשליש מהסוגיות שבהן מופיע הביטוי "משם ראיה" אי אפשר לפרשו אלא בלשון תמיהה. בכל שאר המקומות (18 מתוך 27) אפשר לפרש כמוש"כ בעל התוי"ט, כמשפט חיווי ובניהותא.

הטבלה דלהלן סודרה לפי הסדר הכרונולוגי של דורות התנאים. כל סוגיה נרמזה בקצרה ע"י תוכנה ועל המקום שבה היא נידונה בפרקים ולעיל. ציינו מהו סוג המקור (משנה, תוספתא, ברייתא או דברי אמוראים), מי הוא זה שאמר את הביטוי "משם ראיה", ואל מי הוא פנה בביטוי זה. בטור האחרון ציינו בסימני פלוס (+) ומינוס (-) אם ניתן לפרש את הביטוי גם בניהותא.

עדיין יש מקום לעיון נוסף אם יש משותף בין אותם מקורות שבהם אי אפשר לפרש את הביטוי הנ"ל אלא בלשון תמיהה בלבד. אפשר שהטבלה עשויה לסייע בבדיקה זו.

מס	המקור	נדון	תוכנו בקיצור	האומר	המשיב	תמידה	ניחותא
1	משנה	2/א	שולחן בסוכה	בית שמאי	בית הלל	+	+
2	בריתא	1/ד	גזל נפל לגת	חכמים	ר"י בן נורי	-	+
3	תוספ'	1/ד	תרומה על טמא	חכמים	רבי אליעזר	-	+
4	משנה	ו	יבמה לא רקקה	רבי עקיבא	רבי אליעזר	+	+
5	ירוש'	ו	עילת גרושין	רבי עקיבא	זקנים	+	+
6	בריתא	2/ד	פרה אדומה	רבי אליעזר	חכמים	+	+
7	בריתא	1/ד	דברי שכ"מ	חכמים	רבי אלעזר	-	+
8	בריתא	1/ג	לולב יבש	חכמים	רבי יהודה	+	+
9	תוספ'	2/ג	שפופרת ביצה	חכמים	רבי יהודה	+	+
10	בריתא	2/ג	סוכה גבוהה	חכמים	רבי יהודה	+	+
11	בריתא	ב	לן בליל שבת	חכמים	רבי יהודה	-	+
12	בריתא	הע 6	מים בשבת	חכמים	רבי יהודה	-	+
13	בריתא	הע 8	לוקח אוכל	חכמים	רבי יהודה	-	+
14	תוספ'	ה	תרומת חרש	חכמים	רבי יהודה	-	+
15	בריתא	הע 7	לסטים שהרג	רבי יהודה	חכמים	-	+
16	תוספ'	1/ד	אגד לולב	רבי יהודה	רבי מאיר	+	+
17	בריתא	2/ד	חזקת טומאה	חכמים	רבי מאיר	+	+
18	בריתא	1/ג	סכך נסרים	רבי מאיר	רבי יהודה	+	+
19	בריתא	1/ד	גודל אתרוג	רבי יהודה	רבי יוסי	+	+
20	תוספ'	ו	זרית ע"ז	חכמים	רבי יוסי	+	+
21	תוספ'	1/ד	לוף בשביעית	רבי יוסי	רבי יהודה	+	+
22	בריתא	3/ד	יתר אצבעות	רבי יוסי	רבי יהודה	+	+
23	משנה	1/א	הוצאת חרס	רבי יוסי	רבי מאיר	+	+
24	תוספ'	2/ד	עיבור שנים	חכמים	רבי שמעון	+	+
25	בריתא	הע 9	מנורת עץ	חכמים	ר' יוסי ברי'	-	+
26	תוספ'	ה	נקב בגולגולת	ר"ש בן אלעזר	ר"י בן המשלם	+	+
27	אמורא	2/ד	ע"ז שנשתברה	ריש לקיש	רבי יוחנן	+	+